

Fortuynisme als neotraditionalisme

Gijs van Oenen*

Pim Fortuyn was een klassiek geval van ‘all things to all people’. Een charismatische persoonlijkheid, waarin ieder projecteert wat hem het meest fascineert – verlangens, dromen, angsten, nachtmerries. Het is echter de vraag of Fortuyn stond voor vernieuwing, zoals velen menen, of eerder voor een nieuw traditionalisme.

Vernieuwend aan het fortuynisme was wel dat het zich met succes keerde tegen de bestaande partijcultuur. Die bestond uit de pretentie van traditionele grote partijen dat zij, in coalitieverband, de welvaartsstaat zouden kunnen vervolmaken. Daaraan was een ander traditioneel element van de partijcultuur verbonden: de partij als banenmachine voor degenen die zich verdienstelijk hebben gemaakt – al door Max Weber uitstekend beschreven in *Politik als Beruf*. Ruim tien jaar terug begon deze dubbele belofte voor veel mensen op een dubbele leugen te lijken. Veel maatschappelijke problemen zag men niet opgelost, zoals verbeeld in Scheffers ‘multiculturele drama’. Door de onvrede over dit vermeende falen van de politiek kwam het andere element, de banenmachine, direct ook in een kwaad daglicht te staan: politici interesseren zich niet voor de problemen van de gewone man, en wel voor het verdelen van baantjes.

Een opmerkelijke andere bron van het fortuynisme, respectievelijk de daarmee verbonden ‘leefbaarheids’beweging, ligt in het verzet tegen de stadsvernieuwing, of meer in het bijzonder de cityvorming. Deze wortels deelt het fortuynisme opvallend genoeg met de linkse alternatieve scene waaraan het zo’n hekel heeft. Aangrijpingspunt voor de linkse scene vormde de Amsterdamse Nieuwmarktbuurt midden jaren zeventig, waar met succes grootschalige sloop werd verhinderd en ‘de buurt’ – lees: het pittoreske oude centrum van Amsterdam – als politiek en persoonlijk ankerpunt werd ontdekt. Krakkers en andere actievoerders keerden zich tegen ‘de regenten’ – hier een handige verzamelterm voor speculanten, links stadsbestuur, ‘de staat’ en (in 1980) zelfs het koningshuis.

Op een vergelijkbare manier zouden we de kiem van de aan Fortuyn gelieerde leefbaarheidsbeweging kunnen situeren in Utrechtse onmin met het fenomeen Hoog Catharijne, zoals onlangs betoogd door Olaf Tempelman in *de Volkskrant* (28 januari 2012) in een beschouwing over stationsarchitectuur. Waar de Amsterdammers echter zelfingenomen konden terugkijken op het behoud van hun fijne Nieuwmarktbuurt, bleef in Utrecht onvrede broeien over de juist wel ‘geslaagde’ realisatie van het overmoderne winkelcentrum, een onvrede die een uitweg vond in Leefbaar Utrecht en later landelijk weerklank vond in allerhande leefbaarheidspartijen. Hoewel men in Utrecht eigenlijk helemaal niet zo gehecht was geweest aan het oude station, en zelfs zonder veel morren aan het winkelen sloeg in de

* Gijs van Oenen is universitair hoofddocent politieke en sociale filosofie aan de faculteit Wijsbegeerte, Erasmus Universiteit Rotterdam. Correspondentiegegevens: Dr. G.H. van Oenen, faculteit Wijsbegeerte, Erasmus Universiteit Rotterdam, Postbus 1738, 3000 DR Rotterdam. vanoenen@fwb.eur.nl.

lelijke nieuwbouw, bleef toch een gevoel van politieke rancune overheersen jegens bestuurders en planners die dit allemaal konden aanrichten, over de hoofden van gewone mensen heen.

Daarom zouden we neotraditionalisme de belangrijkste erfenis van Fortuyn kunnen noemen. Die term impliceert wel degelijk een breuk met een bestaande, dominante cultuur. Maar daarvoor komt niet iets nieuws in de plaats, maar eerder wat je herverpakte nostalgie zou kunnen noemen. Zoals inderdaad in de stedenbouw, waar we thans een groot enthousiasme zien voor enigszins onbestemde reproducties van jarendertigwoningen en -woonblokken, die in hun 'eigen' tijd niet eens zo gek populair waren. Het fortuynisme kenmerkt zich aldus door een terugverlangen naar iets wat zijn waarde vooral ontleent aan de wrokkige overtuiging dat de 'regenten' het van ons hebben afgepakt.